

Barót és a határtalan zenei összefüggések

Avagy Selmeczi György vendégkarmesterünk gondolatáradata egy koncertcím nyomán

Kész rejtvény – gondoltam, amikor az amúgy szívem szerint kért és kapott cikk megírásához a szokott módon, vagyis „adatbányászással” hozzáfélkeztem. A főszereplők és az elhangzó művek nem voltak ismeretlenek előttem de hogy az adott darabok miért is kerültek egymás mellé e műsorban, e napon, ezzel a koncert-címmel – nos, ezt csak Selmeczi Györgytől tudtam meg, aki mindössze néhány perc alatt megvilágította azt, amin én napokig törtem a fejem.

Szöveg: Viant Katalin

Köszönöm, hogy két utazás között, egy itthon töltött hétvégéből áldoz időt erre az interjúra!

Nagyon szívesen teszem, mert nagyon örültem, hogy Hollerung Gábor kérésére összeállíthattam a Barót című hangversenyeszt műsorát, s hogy ismét vezényelhetem is a BDZ-t. Szívesen beavatom a hallgatókat is a műsor kialakításának háttérgondolataiba.

Jómagam sok száraz, de azért nagyon érdekes adatot összegyűjtöttem az esttel kapcsolatban {*Részleteket lásd keretes írásunkban, lapunk 26. oldalán – Szerk.*}, de ön nyilvánvalóan nem adatokból, hanem mélyebb összefüggésekből indult ki, mélyebb kérdésekre keresi a választ ezzel a műsor-összeállítással, közreműködő-válogatással.

Elég sokat és sokfélét dolgoztam a Dohnányi Zenekarral az elmúlt években; a Mozart-évfordulóra még balettet is életre keltettünk együtt. Mondhatom, hogy egy igazi jó szakmai és emberi barátság van Gábor és köztem. Ő a Budafoki Hangversenyeszték bérletsorozatának keretében {*amely az ideai évadban Budafok testvérvárosaiboz kötődik – Szerk.*}

„A kortárs zeneszerzők számára a Bartók hegedűverseny az origó.”

megkínált ezzel a lehetőséggel, vagyis az Erdélyhez kapcsolódó Barót c. koncerttel, hiszen Erdély kap-

csán evidensen eszébe juthatok én, mint erdélyi születésű. Barót ugyanis erdélyi város Kovászna megyében, és egyben Budafok testvérvárosa. Minden földrajzi tények mellett sem voltak ennyire regionális szempontjaim a műsor-összeállításnál. Inkább az érdekelt, hogy nyelvileg egyfajta ívét rajzoljam meg a magyar zenének.

Zenei nyelvét, ugye?

Igen. Azt, hogy a magyar zenei nyelv két évszázados alakulása mennyi érdekességet, mennyi izgalmas dolgot rejt magában. Liszt az egész dolog kútforrásának tekinthető, különösen életművének az a szakasza, melyben a La notte született. A La notte, vagyis Az éjszaka a Három gyászóda második darabja. A mű Michelangelo szonettjére született, és Liszt egyik levelében azt az óhaját fejezi ki – mert ő maga is meglepődött, hogy micsoda bámulatosan nagy művet hozott létre –, hogy ennek a műnek a hangjaira tessék el. A dolog azért nagyon érdekes, mert Liszt nem áttal ebben a darabjában kifejezetten, demonstratívan magyaros motívumokat használni, ami egy örületes gondolat, szinte abszurd; magyar zenét társítani Michelangelo sorai-

hoz. És mégis van valamiféle lélektani logikája! Mindig is vágytam volt a La nottét dirigálni, de kezdetben még nem tudtam, hogy ez az álom megvalósul-e életem során többször is. Egyre kiérleltebben nyúlok hozzá az évek során. Rettenetesen

„...az érdekelt, hogy nyelvileg egy-fajta ívét rajzoljam meg a magyar zenének”

kényes darab, mert egészen különleges koncentrációt igényel a karmestertől, de az egész zenekartól is, mert állandóan lelepleződik minden; kitakar és transzparenssé tesz mindent. Semmit nem lehet megúsni benne, szóval egy nagyon-nagyon komoly, nagy koncentrációt igénylő munka. Erre többszöri dirigálásaim során saját tapasztalataimból jöttem rá, amikor koncentráció- és energiaproblémákkal szembesültem.

Másodiknak a Bartók hegedűversenyt választotta – felteszem, hogy „a” hegedűversenyt, azaz a II-at.

Igen, a másodikként számon tartott hegedűversenyről van szó, amelyet Bartók maga „a”, azaz az egyetlen hegedűversenyeként tartott számon. Azért választottam ezt a műfajt, mert 15–20 éve játszottam együtt öcsémrel, Selmeczi Jánossal {*róla szóló írásunkat lásd a 22. oldalon – Szerke.*} hegedűversenyeket, „otthon vagyunk” benne. És azért Bartók művét, mert a kortárs zeneszerzők számára a Bartók hegedűverseny az origó: egy kiindulási pont, tulajdonképpen minden a magyar tradícióból oda vezet, és minden tradíció onnan indul ki. Bartókot követik azok, akik a magyar zenélést és a magyar zene világát értik, és épp ez, vagyis a bartóki hagyatékkal, örökséggel való bánás a háború utáni magyar zenélés egyik legalapvetőbb kérdése; a viszony ehhez az óriáshoz. Tudom-e folytatni? Akarom-e folytatni? Kell-e folytatni? Ennek a három kérdésnek a megválaszolása nagyjából kitölti egy kortárs zeneszerzőnek az életét.

Most Bartók zenei nyelvének megítéléséről beszélünk, ugye?

Igen, csak a zenei nyelvről. Véleményem szerint az utókor túlzottan leegyszerűsített egy témakört. Nevezetesen vannak azok, akik az avantgarde-nak a jelentőségét és az ezt megelőző expresszionista gondolkör, alkotói logika primátusát vallják, mások az amerikai évek visszafordulásának, a klasszicizálódásnak a jelentőségét hangsúlyozzák. Ez az éles kettéválasztás persze nem teljesen igaz, ez is csak egy leegyszerűsítés. Épp a hegedűverseny bizonyíték erre, mely ugyan még itthon született, de zene-

ileg már olyan, mintha kint született volna, mintha Bartók már ekkor „vissza fordult” volna. Bartóknál a zenei nyelv tehát egy sokkal komplexebb, gazda-

gabb, több rétegű dolog, s mint mondtam, engem épp ezek a zenei nyelvi vonatok záso-

foglalkoztatnak; a zene toposzai, vagyis ahogy megszólalunk, az intonáció, az artikuláció, azaz azok a jellegzetességek, melyek összetéveszthetetlené teszik a mi zenénket.

Aki nem ilyen mélységekben érti a zenét, az is azonnal felismeri az említett jellegzetességeket. A beszélgetésünk előtt ön által is hallgatott koncerten felhangzó Selmeczi György műben, a Bulgakovban is az első percben tudtam, hogy magyar szerző műve, noha a második pillanatban mintha Fellini Amarcordjának hangulatába pottyantam volna, vagy épp a Mester és Margarita Bulgakovi világába.

Igen, pontosan így van. Bár én inkább az egykori szovjet filmzenékre asszociálok, Rettenetes Ivánra. Én persze nemcsak nemzeti, hanem személyes karakterológiáról is beszélek, mert engem az mindig is nagyon foglalkoztatott.

Ezek a gondolatok át is vezetnek minket a hangverseny harmadik darabjához, Csíky Boldizsár Gulag című művéhez. {Csíky Boldizsárról szóló írásunkat lásd a 22. oldalon – Szerke.}

HÁTTÉR

Selmeczi György zeneszerző, karmester

1952. március 8-án született Kolozsvárott. Zenei tanulmányait itt kezdte 5 éves korában, majd Bukarestben, Budapesten és Párizsban folytatta. Megalapította és vezette a Miskolci Új Zenei Műhelyt, a Camerata Transsylvanicát, a Budapesti Kamaraoperát, a Mérték Egyesületet és az Auris Társulatot. Számos színpadi és filmzenét komponált. Karmesterként és zongoristaként több száz kortárs zenemű bemutatása fűződik a nevéhez. Később érdeklődése az opera műfaja felé fordult, 1994 óta operarendezőként is dolgozik. Európa-szerte koncertezik, számos lemezt, televíziós zenei filmsorozatot készített. Két ízben nyerte el a Legjobb Filmzene Díját, három alkalommal kapta meg az Artisjus elismerését új művek bemutatásáért. 1999-ben Erkel-díjjal tüntették ki. 1996-tól 2000-ig a Szolnoki Szigligeti Színház zeneigazgatója volt, 2002-től a Színház- és Filmművészeti Egyetem zenei tanszékének vezetője és a Nemzeti Színház zeneigazgatója. 2004-től a Kolozsvári Magyar Opera művészeti vezetője.

Csíky Boldizsár köztünk, azaz Bartók és közöttem felúton lévő szerző. Kijelenthetem, hogy híve vagyok Csíky Boldizsár művészetének, és mindent elkövetek, hogy műsoromra tűzzem darabjait – olyanira, hogy én magam mutattam be a Gulag című művet, televíziós felvételt is én csináltam belőle a Duna Televízió Kortársaim c. sorozata részére, melyet én szerkesztettem, vezettem. Azért meg különösen érdemes arra, hogy itthon is bemutassam a Dohnányi Zenekarral, mert ebben van egy záró férfikari rész, ahol Gábornak megvannak a lehetőségei és az eszközei, hogy ezt a férfikart életre is hívja... **Akkor én most nagyon irigylem a „fiúkat”, mert én is énekelek a Budapesti Akadémiai Kórustársaságban, s feltételezem, hogy ezt a szép feladatot a mi kórusunk kapja. S ha már énekhangról esett szó, kérem, hogy a koncert utolsó darabjáról, az Ön Burloni című szvitjéről is beszéljen!**

14 évvel ezelőtt elkezdtem írni egy operát, minden vágyam volt ugyanis egy olasz nyelvű operát komponálni. A Blok: Tréfa című drámája alapján készült Librettó címe akkor magyarul Spiritiszták volt. Ezt az operát pár évvel ezelőtt ismét elővettem, befejeztem, a budapesti Operaház pedig a jövő szezonra műsorra is tűzte. Közben, különböző tanácsokra hallgatva, visszaulva a mű szövegi alapját képező Blok műre, átkereszteltem Burlonira, ami olaszul tréfamestert, tréfacsinálót jelent. A szvitnél meg is hagytam ezt a nevet – de az operát magát, ami megjárta közben a poklot, végül visszakereszteltem Spiritisztákra. Ennek az operának a főbb témáiból írtam egy zenekari szvitet, egy önálló művet, ezért is hagytam meg az opera végleges nevével független Burloni elnevezést. Ösbemutatója Nizzában volt, Philippe de Chalendar, Magyarországon élő francia karmester vezényletével.

Ha szvit, akkor táncos jellegű a mű?

Nem, mert a szvit elsősorban különböző karakterű tételekből álló művet jelent, az én Burloni szvitemben van ugyan táncos jellegű rész, de ez nem egy táncszvit. Zenekari mű tehát, kifejezetten virtuóz, de nem oroszos, mint a Bulgakov, hanem olaszos. Ennek pedig az a magyarázata, hogy Blok drámájában a moszkvai nagyherceg meghív egy olasz commedia dell'arte társulatot, akik az ismert olasz operát, a Bajazzókat is előadják. A szvit 7 tételből épül fel, és kb. 25 percben az opera fő témáit vonultatja fel. Bizom benne, hogy a kedvező olaszországi fogadtatás után itthon is sikeres lesz a szvit.

Nagyon köszönöm ismét, hogy e különleges est összeállításának háttér munkáiba betekintést engedett! A koncerten felhangzó művek minden biztonnyal ismertek közönségünk előtt, de az ön szempontjait, gondolatait megismerve értőn, beavatottan hallgathatjuk végig a Barót című hangverseny-programot, követhetjük végig a magyar zenei nyelv ívelését.

A Selmeczi György által vezényelt és összeállított Barót című koncertünket 2012. március 23-án, 19.00 órakor hallgathatják meg a Budafoki Hangversenyesték bérletsorozatunk keretén belül, a Klauzál Gábor Budafok-Tétényi Művelődési Központban. A koncerten felszólulnak a következő művek: Liszt Ferenc: La notte, Bartók: II. hegedűverseny, Csíky Boldizsár: Gulag, Selmeczi György: Burloni. Közreműködik: Selmeczi János, hegedű.

ÉRDEKESSÉG

Erdély és Barót koncert kapcsolódásai

- * Erdélyben, Kovászna megyében van Barót, Budafok testvérvárosa.
- * Erdélyben született Bartók Béla, Csíky Boldizsár, Selmeczi György, Selmeczi János.
- * Erdélyben, Kolozsvárott mutatták be Bartók: II. „nagy” Hegedűversenyét először Magyarországon. Ez a mű 1937/1938-ban született, ösbemutatójára épp mostani koncertünk dátumán, március 23-án (1939-ben) Amszterdamban került sor. A szólót a felkérő Székely Zoltán játszotta, a karmesteri pulpitusról Willem Mengelberg dirigálta a Concertgebouw zenekarát. Egyéb elfoglaltsága miatt Bartók nem vett részt a bemutatón, a hegedűversenyt így 1943-ban, New Yorkban hallotta először.
- * Erdély több városában járt 1846–1847-es nagy, életszakaszt lezáró hangversenykörútja során Liszt Ferenc. Majd 30 évvel később, 1879-ben ismét fellépett Kolozsvárott.